

2688

ventari
kirjall

181 841 196057

raamatusse kantud

1657

880

22

Paar seletust rahvaomase patoloogia alalt.

A-58071

I.

„Naba asemelt ära“.

811
2688

Wiedemanni sõnaraamatust leiame sõna naba alt ütlused: naba on asemelt, paigalt ära, naba on ära karanud. Need ütlused tõlgib Wiedemann: „man hat sich verhoben“.

Ütlus on eriskummaline. Sellele antud seletus võib ainult osaliselt selle tähendust valgustada. On nõnda olles vaja lisaseletusi mujalt otsida, kui nimelt tahame selgusele jõuda neist arvamistest, millele ülal-esitatud ütlused põhjenevad.

Palju kaugemale meid ei juhata see seletus, mille annab G. Stein Õpetatud Eesti Seltsi istungi-teadaannetes a. 1886 lhk. 281. Tema Vastseliina poolt pärit oleva teate järele usub rahvas, et mingi raske tõstmine võib olla põhjuseks naba koha pealt ära minemisele. Seesugusel korral hakkab kõht valutama.

Steini kaudu saame siis teada, mispärast naba läheb asemelt ära. Nagu allakirjutanu Setumaal, Muhus ja Mustjalas on üles tähendanud, on Steini nimetatud põhjus, nimelt mingi raske tõstmine ja selle läbi enda venitamine, kõige harilikum; kuid selle kõrval esineb ka teisi, vähem tavalisi põhjusi.

Rohkem kui kirjanduses leiduvate nappide andmetega, võib küsimuses olevat asja valgustada otse rahva käest saadud teadetega. Olen märkinud sellest huvitavast ainekst üles järgmist.

„Lauluimä“ Miku Od'e Setumaal, Helbi külas, avaldas arvamisi inimese anatoomia kohta. Muu seas seletas ta, et „naba mant lät süämehe nabasoon“. See ei olevat kinnine, vaid võivat enam-vähem liikuda. Külje peal magades olevat tunda, kuidas nabasoon vajub allapoole. Nabasoon võib ka täitsa lahti tulla, kui inimene midagi rasket tõstab või kui ta magab liiga madalal pea-alusel. Tuleb naba lahti, öeldakse: „Naba om är karanu.“ Seesugusel korral läheb kõht vallali ja rõhatused tõusevad suhu.

Teise lauluimä, „Treiali Od'e“ järele tõusvat naba vahel ülespoole, südame alla, mis koht siis paistetab. Vahest kargavat naba jälle allapoole, millest järgnevat kõhulahtisus. Põhjuseks olevat Treiali Od'e järele raske tõstmine ja selle läbi enda äravenitamine.

880

22

Ann Kõrbe, tasuja Setumaalt, Paltsova külast, tarvitas naba kargamise asemel ütlust: „naba är lännü“ ja nimetas põhjusteks keha venitamist, halba aset magades või-jalgade pikakssirutamist.

Neile vastavaid käsitusi ja ütlusi panin tähele saartel. Muhus öeldi: „Naba asemest ära“, „naba ära veninu“, „naba ära karanu“. Põhjuseks olla raske

Lauluimä Miku Od'e tasub.

tõstmine. Mustjalas rääkis üks oma asjatundmises väga kindel „muljuja“ vanamoor „naba äravenimisest“, kuid nimetas ka nabasoont ja südasoont. „Südason käib rinnust ikka naba juure.“ „Südason ja nabason on ühes.“ Südason võib ka „ära venida“, ja nimelt raskest tõstmisest. On „südason“, „nabason“ või „naba“ ära veninud, läheb kõht lahti, „süda ei võta vastu (rooga)“,

„naba hakkab peksma“. Seda tunned, kui paned käe „kõhupunni“ (=naba) kohale.

Treiali Od'e järele võivad ka süda raske tõstmise tagajärjel kohalt alla kukkuda. Seda arvamist pole minule mujalt esinenud.

Sellevastu räägitakse niihästi Setumaal kui saartelgi teatud kõhu-ussist, mis olevat igal inimesel ja mis ka

Miku Od'e kergitab kõhunahka.

võivad raskest tõstmisest õigelt kohalt ära tulla. Küsimuses olevast kõhu-ussist räägitakse ainsuses. Peale selle olevat inimese sees veel soolikad ehk solkmed, kelledest (ääkides tarvitatakse üldse mitmust.

Setumaal kannab see uss veidrat nime pantvoor Treiali Od'e) ehk pantvor' (Ann Kõrbe; Sergei Hallist, Kaatsova). Leiame selles muidugi saksa sõna B a n d w u r m. Pantvoor olevat kõikidel inimestel: pikk uss, „määne viis

sülda“, elavat „südame all“ (Treiali Od'e). Kui ta kukub alla, „om häda suur“. Kui aegsasti abi ei muretseta ja ta „vääga jo är sadanu“, surevat inimene ära (Treiali Od'e). Sama moodi rääkis teine usuteldav: „Pantvor' inimese seeh liikahas är, jääs inimene podema ränkästi.“ Kui kohast rohtu ei saa, surevat inimene. Pantvor' olevat lapik, natuke laiem kui sõrm (Ann Kõrbe, Paltsova). See olevat igale inimesele hädatarvilik, sest see on ju „söögi vastavõtja“. Kui ta tuleb inimese seest välja, siis on inimene „valmis“ (Sergei Hallist, Kaatsova), tähendab: inimene sureb.

Muhus ja Mustjalas vastab „pantvorile“ viik. Seegi olevat igal inimesel. Kui tõstad rasket, hakkab viik haiget tegema. Vahest „viik karjub, kägiseb sees“ (Mustjala). Kui sööd midagi soolast, „hakkab viik närima: on kibe valu sees“. „Seljaputke sees (sic!) peab olema viik. Siis kui inimene palju tõstab, käristab ta enese lahti, tuleb välja“ (Mustjala).

Neid sisemisi „haigusi“, mis naba, nabasoone või kõhu-ussi lahtitulemisel arvatakse põhjenevat, arstib rahvas üldiselt massaažiga. „On südason ära veninud, tahab kõht tublit musimist“ (Mustjala). Kargab naba ära, tark „baabo“ tasub jälle kokku (Treiali). Pantvor' tasutakse saunas (Paltsova).

Kõhu tasumist olen lasknud niihästi Setumaal kui ka Mustjalas demonstreerida. Setumaal olid demonstreeri jaoks lauluimä Miku Od'e Helbi külas ja Ann Kõrbe Paltsova külas. Kumbki tasuja masseeris oma moodi, kuid siiski sarnanes nende töötamisviis palju teineteisega. Kirjeldan esiti Miku Od'e tasumist.

Haige pikutab pingil selili. Tasuja litsub mõningad korrad tema kõhtu hellalt kahe kämbлага ülalt allapoole (pilt 1), siis külgedelt naba poole. Seepeale võtab ta näppude otstega kõhunahast kinni, ühe käega naba alt, teisega ülalt naba, ja kergitab kõhunahka mõlema käega ülespoole. Siis asetab ta näpud sirges joones natuke rinna poole ja kergitab jälle nahka. Nii edasi siirdub ta ikka ülespoole (pilt 2), kuni rinnaluuni. Nüüd pöördub haige kõhuli. Algab selja tasumine. Esiti litsutakse sõrme otstega mööda selgroogu, alt alates ja ülespoole siirdudes. Iga litsumine sünnib ülevalt alla. Teiseks tasutakse kämmaldega mõlemalt poolt selgroogu, ülevalt alla siirdudes. Iga vajutamine sünnib samas suunas. Kolmandaks: õlgade pealt tasutakse kahe kämbлага vajutades seljalohu poole. Neljandaks: mõlemailt õlgadelt samal viisil alla- ja sissepoole.

Suurtes joontes sama moodi tasus Ann Kõrbe. Kõhu vajutamine sünnis ettevaatlikult kämmaldega, kaugemalt

naba poole. Viimaks tõstis ta kõhu nahka naba kohast ülespoole ja lõpuks, naba peale teise käe sõrme otstega litsudes katsus, kas naba oli juba kohal.

Palju raskema käega muljus kõhtu minu usuteldav tasuja Mustjalas. Haige selili pikutades vajutas ta kahe kämbлага ta kõhtu naba kohalt ja selle ümbert, mitte naba poole hoides, vaid koha peale litsudes. Pärast võttis ta kõhunaha mõlemalt poolt naba näppude vahele ja kergitas ülespoole, samas näppusid kokku hoides. Oli see tehtud ühes suunas, näit. võttes kinni naba üla- ja alapoolt, korrati sama temp suunas, mis oli eelmisele otse vastukäiv. Otstarbeks on muidugi nabasoone allotsa õigele kohale juhtida. Lõpuks vajutati kahe peoga naba kohalt allapoole, nähtavasti, et katsuda, kas naba on juba kohal.

Peale massaaži on veel teine viis asemelt ära läinud naba jälle kohale seada. Teateid sellest viisist olen leidnud Hurti rahvaluule-kogudest. Pealegi mainib sellest Stein ülalnimetatud kohal.

„Kui naba paigast ära on — jutustab üks Vändrast pärit olev teade Hurti kogudes — siis peab mees-terahvas kirvevarrega ja naisterahvas kurikasabaga naba kohast mööda päeva keerutama“ (H. III 5, 420, nr. 13). Teistest teadaandeist selgub, et keerutamine peab sündima nimelt kirvevarre otsaga, mis seatakse püsti naba vastu (Viljandi, H. III 25, 245, 252), kolginuia või kurika otsaga (Audru H. III 22, 317, nr. 19; Pärnu-Jaagupi H. II 47, 631, nr. 169). Keerutamine võis sündida vahel ka saunaviha tüvikuga (Vastseliina, Stein) või mingi ümmarguse kaikaga, millega „kääneti nõnda palju kui aige kannatada jõudis“ (Tarvastu, H. III 20, 300, nr. 2). Kõik need kuus eriteadet, mis minul sellest arstimisviisist on olemas, on siis Lõuna-Eestist, — asjaolu, mida maksab tähele panna, selle kombe päritolu jälgides.

Kolmandaks arstimisviisiks olgu nimetatud saksa kirjanuses „kuiva kupulaskmise“ nime all tuntud protseduur. Sellele, kes end „ära on kakestanud, pidavat pott kõhu peale pandama, siis saavat terveks“ (Viljandi, H. III 20, 733, nr. 39). Enne kui pott kõhu peale kummuli pannakse, seatakse naba kohale leivakooriku või puukoore-tüki peale tulist taela või paklaid. Pott kisub kõhunahka tublisti ülespoole. Setumaal olla eitesid, kes nõnda potiga praktiseerivad.

Ka nõialugusid on muiste tarvitatud naba asemele-
saamiseks (Sitzungsber. d. Gel. Estn. Ges. 1885, lhk. 186).

Kogume lõpuks kokku pea-asjad eelolevast. Rahva arvamise järele olevat inimese kõhus mingi elund, mille allots asub naba kohal ja ülaots rinna pool. Raske tõstmise tagajärjel, vahel ka muidu, võivat selle allots õigelt kohalt ära tulla, missugusel korral kõht jääb haigeks. Küsimuses olevale kujuteldud elundile antakse nimeks nabasoon, südason või lihtsalt ja lühidalt ainult naba. Sagedasti astub nende asemele sooleussi või õigemini kõhu-ussi kujutus. Ka viimasel olevat inimese sisikonnas oma kindel ase. Sellest lahkumisele järgneb kõhuvalu. Hea abinõu kõne all oleval kombel sündinud valu arstimiseks on massaaž, peale selle naba keerutamine või potiga tõstmine.

Neile eesti rahva arvamistele leiame ehk vasteid väljastpoolt Eesti piire. On põhjust esiti pilku heita germaani rahvaste traditsiooni, mis teatavasti väga suurt mõju eesti vaimlise rahvateaduse peale on avaldanud. Aga paistab, et germaani rahvaile on naba asemelt kargamine võõras. Seni pole ma ühtegi tõendavat näidet tabanud. Ainult kõhu arstimine potiga, mis on laialilevinud komme, on tuntud.

Böömist, Teplitzi poolt, on teade, mille järele lapse naba võib vajuda. Vajunud nabasid (gesunkene Nabeln) tõstetakse veiniklaasiga, mis kummutatakse naba peale pandud põleva vahaküünla üle (Laube, Volkst. Überl. aus Teplitz, lhk. 66). See teade naba vajumisest on võib-olla Böömi slaavlastelt, tšehhidelt.

Palju suuremat osa kui germaani rahvaste juures etendab naba slaavlastel. „Inimene põhjened nabal“ („Человѣкъ на пупу основанъ“). See on inimese tähtsam elund. Naba võib haigeks jääda, ja nimelt tõstmise tagajärjel. Siis ütleb venelane päris samuti kui eestlane: „Naba läks kohalt ära“ („пупъ сошелъ съ мѣста, сорвался“) (Поров, Русск. нар.-быт. мед., lhk. 11; Живая Старина 1898, lhk. 165; 1902, lhk. 203). Tagajärjeks on kõhuvalu, kõhulahtisus või oksendamine (Этн. Обзор. XC—XCI, lhk. 108).

On palju eriviise, mille abil venelased püüavad naba jälle kohale saada. Meie peatume siin ainult nendel, mis vastavad eesti arstimisviisidele kõnealuses „haiguses“. Nagu eestlastel, tuleb ka venelastel massaaži ette. Massaaži andmisel peetakse tähtsaks kõhuna naba kergitamist naba kohalt ülespoole sõrmede vahel (Жив. Ст. 1898, lk. 166; Поров, lhk. 79; vrd. ka Sokolov, Сказки и пѣсни Бѣлозерскаго края, lhk. 530). Nagu eel öeldud, etendab see

temp ka eesti musimooridel tähtsat osa. Seda ei jätnud tegemata Setumaa tasujad, mitte ka Mustjala musija.

Edasi jutustab Popov, et Vologda kubermangus ja mujalgi olnud kombeks, et kui kõht kangesti valutab, heitis haige kõhuli, arstija võttis tema paljast seljanahka sõrmede vahele ja venitab ülespoole, niikaua kui kuuldus raksatus: see tähendas, et naba läks kohale (Popov, lhk. 80).

Ka naba keerutamine kaikaga on venelastele tuntud. Pealegi tuntakse naba potiga tõstmist. Viimaks nimetatud komme on õige laiali lagunenud (Жив. Ст. 1898, lhk. 166; Popov, lhk. 79—80).

Peale venelaste on sellised käsitused ka idakarjalastel. Septembril 1921 oli minul juhus prof. Ojansuu kabinetis usutella üht Aunuse sõjapagulast (Šuoju kih.). Tema arvates võib naba raskest tõstmisest liikuda ja peab seda siis „õiendama“ („n'abad oigenday“; vrd. venel. нунъ править). Haige heidab kõhuli, arstija vajutab kämmal-dega tema pihtu ja siirdub siis vähehaaval alla seljalohu poole. Lõpuks võtab ta seljalohu sügavamast kohast näp-pudega kinni, kergitab, kergitab, kuni ropsatab („rot's-kahtay“). Siis ongi naba kohal.

Särgärve külas Põhja-Aunuses õppisin musimooride tarkust a. 1917. On kõht jäänud haigeks, katsutakse naba-kohalt, kas see vahest on liikunud. On asjalugu nõnda, tasutakse kõhtu äärtelt keske poole. On kõht tasutud, pöördub haige kõhuli, paneb omale kera naba alla ja tasuja hõõrub selga, vajutab külgi ja venitab lõpuks selja-nahast naba kohalt kolm korda ülespoole. Sünnib hääl, nagu läheks peerg katki.

Kibo külas Põhja-Aunuses märkisin üles teissuguse arstimisviisi. On inimesel „söögisoon“ („ruokasuon“) põrunud ja koha pealt ära läinud, keerutatakse soojas saunas viha tüvikuga päripäeva. Seejuures tuleb jalad hoida kõnksus, et sooned oleksid lõdval.

Viimane arstimisviis on täieline vaste Steini teatele Vastseliinast. Käsitus naba liikumisest ja liikunud naba parandamisviisid on, niipalju kui neil Aunuses ja Eestis on sarnasust, kahtlemata mõlemile poolile venelaste kaudu levinud. Usk naba asemelt ära minemisest paistab algupäraselt kuulunud venelastele. Venelastelt on see ja selle arstimisviisid levinud ka eestlastele. Soomes ei ole nabal rahva anatoomias ja patoloogias kuigi suurt tähtsust. Naba kohalt ainult katsutakse, kas sisikonnas kõik on korras, või kas põrn või ema jne. ehk on kohalt ära nihkunud.

II.

„Suulagi maha sadanud“.

Ka see ütlus leidub Wiedemanni. „Suulagi on sisse sadanud“ tähendab tema järele: „der Zapfen ist geschossen, eingefallen“. Edasi annab Wiedemann sõnadele kurgulagi, suulagi tähendused „Zäpfchen, Gaumendecke“. Mispärast W. tõlgib kurgulae sõnaga Zäpfchen, mis kurgulage õieti ei tähenda, vaid kurgunibu (uvula), selle kohta annavad järgmised read seletust.

Suulae mahakukkumine on ka Kreutzwaldile tuttav. Boecleri teose kommentaarides jutustab ta, missugust arstimisviisi rahvas tarvitas, kui „kurgulagi maha on sattunud“. Viimase eestikeelse ütluse tõlgib Kreutzwald: „die Kehldecke ist heruntergefallen“. Tõlge on siis täpsam kui Wiedemanni antu. Kreutzwaldi järele on küsimuses „Entzündung des Kehldeckels (Boecl.-Kreutzwald lhk. 55—56).

Ka Hurti trükkimata kogudest olen paar korda üles märkinud ütluse „suulagi maas“. Mõlemad ülestähendused on Audru kihelkonnast (H. III 22, 317, nr. 8 ja 17).

On suulagi maas, parandatakse teda nõnda: Võetakse pealaelt salk juukseid, keerutatakse sõderdesse kokku ja tõmmatakse äkitselt ülespoole (Boecl.-Kr., lhk. 55; H. III 22, 317, nr. 8). Hurti kogudes oleva teise ülestähenduse järele mahasadanud suulagi „musutatakse“ üles. Kuidas see sünnib, ei seletata ligemalt.

Need ongi kõik teated, mis mul praegu on käepärast selle arvamise kohta Eestis. Arvamine ei piirdu ometi ainult Eestiga, vaid teda tuntakse laialt väljaspoolgi Eesti piire.

Kõige täpsamini sellega sarnanevaid vasteid tunnen Soomest. Ajaleht „Länsi-Suomi“ järele (17/8 1916, nr. 91) olevat rahval usk, et lapse kurgulagi („kitalaki“) võib maha kukkuda. Räägitakse ka „piipelite“ mahakukkumisest, millel paistab olevat umbes samasugune tähendus. On „piipelit“ maas, tuleb neid „tõsta“. See sündis kõige pikema sõrmea suu seest ülespoole kobades.

Korpilahe ja Punkalaitume kihelkonnast on märgitud üles eelmisega sarnanev ütlus kurgulae kukkumisest („putosi kitalaki“). Lapse kurgulagi kukkus, kui ta sai tühja sarve imeda. Arstimisviis oli „välispidine“: pealage määrati kampriviinaga (Kodiköske kirjeldus rahvameditsiinist, lhk. 45, Suomen Muinaism. Yhd. Arkisto).

Ka Savos, Kuopio pool, räägiti allakirjutanule kurgulae kukkumisest, mis lapsel võivat juhtuda harilikult imemise tagajärjel, aga võivat tulla ette ka täiskasvanul. Lapsel arstitakse seda nõnda, et pöidla otsaga iga päev tõstetakse lapse kurgulage.

Soomes on siis säärasel juhul kahesugune arstimisviis tarvitusel: kas seestpoolt sõrme otsaga kurgulage ülespoole litsuda või väljastpoolt pealage arstirohuga määrida. Midagi, mis vastaks juuksesalga tõmbamisele Eestis, ei ole minule Soomest selle vea parandamisega ühenduses tunda¹⁾.

Läheme meie kaugemalt algjuuri otsima sellele imeilikule arvamisele, näeme, et need on laialt pinda võtnud. Kõik need teisendid, mis minul teistest maadest olemas, lähuvad ometi eesti ja soome variatsioonidest selles suhtes lahku, et neis ei räägita kurgulaest, vaid kurgunibust (uvula), mis võib maha sadada. Nii ütlevad venelased „язычекъ опалъ“ (упалъ) (Vössotski, Народная медицина, lhk. 23). Saksas öeldakse: „Die Hucke (das Zäpfchen) ist gefallen“ (herabgefallen) (Am Urquell III, lhk. 69; Frischbier, Hexenspruch, lhk. 64—65; Andree, Braunsch. Volkskunde, lhk. 421—422; Fossel, Volksmedizin in Steiermark, lhk. 100—101). Ühtlasi on Taanimaal tuttav seesugune ütlus („hog æ falʼən“, Feilberg, Ordbog I, lhk. 662), niisamuti Norras (Grøn, Folkemedicin i Setesdalen, lhk. 71—72) ja laplastel (Qvigstad, Lapp. Aberg., lhk. 53). Kahtlemata pole see olnud tundmata ka rootslastele. Ühes vanas rootsikeelses arstiraamatus (a: st 1578) räägitakse sellest („tungspenen ör nedhfallen“: Olavi Benedictus, En Nyttigh Läkere Book, lhk. XXXVI). Feilbergi järele tuntakse sama ütlust ka Prantsusmaal (Revue d. Tr. Pop. V, lhk. 413).

Vaatame, kuidas arstitakse võõraste rahvaste juures küsimuses olevat viga. See sünnib kahte moodi: kas tõmmates juuksesalka pealael äkitselt üles (Saksa: Am Urquell, Andree, Fossel, Frischbier; Taanimaa: Feilberg; Lapimaa: Qvigstad) või litsudes sõrme otsaga suu seest ülespoole. Sõrme asemel esineb sagedasti lusikavars, mis tehakse kokku mingi ainega: ingveriga, soolaga jne. (Am Urquell, Frischbier, Qvigstad).

1) Juustest tõmbamist tarvitatakse peavalu arstimisviisiks (Juva, Pasanen 436; Kaavi, Krohn 10878 ja Mõkinmies 347). Samuti Rootsisis Södermanlandis („rycka upp hjessen“, Bidrag till Södermanl. kulturh. IV, lhk. 89) ja laplastel (Turi, Muittalus samid birra, lhk. 187).

10

Arvamine, et kurgunibu kukub maha, on mitte ainult laialt tuntud, vaid ka kaunis vana. Eespool on juba nime- tatud vana rootsikeelset arstiraamatut a:st 1578, kus sel- lest mainitakse. Norras kirjutati sellest Grøni järele juba keskaja arstiraamatuis. Sama autor nimetab ka üht Rootsi keskajast pärit olevat arstiraamatut, milles antakse nõu selleks, et kurgunibu kukuks maha („drypel faldhir nidhir“).

Üldse on kurgunibu (uvula) kesk- ja vana aja arsti- teaduses etendanud kaunis tähtsat osa (Grøen, lhk. 72). Juba Plinius annab nõu, kuidas teha, „si jacet uvula“, ja Hippokrates tunneb uvulapõletikku iseseisva haigusena (Grøen, Fossel). Pealegi annab Plinius nõu, kuidas uvula haigust arstida. Arstimisviis läheb kokku nende viisidega, mida tunneme Euroopa rahvaste hilisemast rahvamedit- siinist: arstija võtab kinni haige pealaest. Siingi etendab siis pealagi osa uvula haiguse arstimisel (Fosseli järele).

Ei tarvitse kahelda, et eespoolsed eesti ja soome rahva arvamised suulae mahakukkumisest on viimane järelkaja sellest vanast ja üldisest usust. See järelkaja on saanud siin veidi teise kõla: uvula asemel palatum. Neist kahest arstimisviisist, mis Kesk-Euroopas esinevad, on Eestis seniste minule käepärast olevate ülestähenduste järele tunda ainult juuksesalga tõmbamine, Soomes suu- lae seestpoolt ülespoole tõstmine. Pealegi tuntakse Soomes pealae arstirohuga määrimist. Võimalik, et niihästi Eestis kui ka Soomes edaspidi leitakse puuduvad arstimisviisid. Sisaldab ju rahva traditsioon nii mõndagi käsitust ja arvamist, mida rahvaluule korjajad ei tea järele pärida ja mis selle- pärast kergesti jäävad kahe silma vahele, kui nimelt juhus neid ilmale ei too. Võin ütelda, et sarnaseid, seni tähele- panemata või ainult mööda minnes tähendatud iselaadilisi arvamisi sisaldab rahvameditsiin tublisti, kõige pealt rah- vaomane patoloogia ja anatoomia.

Mis uvula mahakukkumine Kesk-Euroopas arstitea- duslisest seisukohast vaadates on tähendanud, selle kohta on meil tarvitada prof. Höfleri autoriteetlik seletus: „Der Zapfen ist ihm in den Hals gefallen od. geschossen“ tähendavat: Angina tonsillaris, sellega ühenduses nobe turse (Ödem) uvulas, mis turse tagajärjel venib pike- maks, laskub alla ja võib takistada hääleorganite tege- vust (Höfler, Deutsches Krankheitsnamenbuch, lhk. 845). Mida kurgulae mahakukkumine Eestis Kreutzwaldi järele tähendas, sellest mainisime käesoleva peatüki alul.

I. Manninen.